

17-SON SUG'URTA SHARTNOMALARI MHXS STANDARTINING

AMALIY AHAMIYATI

Marufjon Boxodir O'g'li

Toshkent Moliya Instituti magistratura bosqichi talabasi Qo'chqorov

Ochilov Ilyos Keldiyorovich

Ilmiy rahbar: Iqtisod fanlari doktori, Toshkent moliya
instituti "Buxgalteriya hisobi" kafedrasi dotsenti

Annotatsiya

Maqolada sug'urta shartnomasi majburiyatlari tushunchasi, mohiyati va roli hamda sug'urta kompaniyasifaoliyatiing natijalari ta'siri ko'rib chiqiladi, shu bilan birga sug'urtalanuvchi shahsning etibor qaratishi lozim bo'lgan shartlari oganilib, ochib beriladi. Fuqarolarning sug'urta shartnomasi bo'yicha majburiyatlar tushunchasi xaqida fikir yuritildi.

Kalit so'zlar: Sug'urta majburiyati, fuqarolarning sug'urta shartnomasi, majburiyat, majburiyatlari turlari, majburiyatlar dinamikasi.

KIRISH

Sug'urta majburiyati (sug'urta to'lovi) - sug'urta shartnomasining shartlaridan kelib chiqadigan sug'urtalovchining sug'urta shartnomasi shartlariga muvofiq belgilangan pul miqdorini sug'urta qildiruvchiga yoki uning foydasiga sug'urta shartnomasi tuzilgan shaxsga oldindan belgilangan hodisa yuz berganda to'lash majburiyatidir.

Iqtisodiy hayot haqiqati sifatida sug'urta majburiyati uchta xolatdan kelib chiqqan holda ko'rib chiqilishi kerak:

- birinchidan, majburiy sug'urta munosabatlarining huquqiy shakllarini aks ettiruvchi yuridik holat;
- ikkinchidan, sug'urta majburiyatining ma'nosini belgilaydigan iqtisodiy holat, bu sug'urta qildiruvchidan olingan kredit sifatida (haqiqiy to'lash paytigacha) ushbu operatsiyani bajarishsamarasi va sug'urtalovchining biznes-jarayonlaridagi rolini aniqlash bilan;

- uchinchidan, moliyaviy hisobotda aks ettirish uchun sug'urta to'lovlarining huquqiy va iqtisodiy mazmunini birlashtirgan buxgalteriya hisobi bilan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy nuqtayi nazardan sug'urta majburiyatlari sug'urta tashkiloti tomonidan olingan yoki olinishi mumkin bo'lgan (sug'urta qildiruvchiga to'lanadigan qarzarlar) kredit miqdorini va uni tashkil etuvchi pul oqimlarini aks ettiradi. [9]

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Amalga oshirilgan sug'urta majburiyatini ifodalovchi sug'urta mukofoti, agar u (sug'urta to'lovi) kuchga kirgan sug'urta shartnomasiga muvofiq yoki qonun hujjatlarining talablariga muvofiq amalga oshirilgan bo'lsa, tegishli dastlabki hujjatlar mavjud bo'lsa, shuningdek sug'urta to'lovlarini amalga oshirishda sug'urta tashkilotining xarajatlari sifatida tan olinadi. [1], [11] U holda sug'urta kompaniyasining iqtisodiy foydasi pasayishi kuzatiladi. Sug'urta to'lovlarini xarajat sifatida tan olish vaqti bu sodir bo'lgan sug'urta hodisasi uchun sug'urta aktini imzolashdir.

Sug'urta majburiyatlarining sug'urta portfelining elementi sifatida sug'urtalovchining moliyaviy barqarorligiga ta'sirini aniqlash, auditor tomonidan moliyaviy hisobotlarni tuzishda o'z faoliyatining uzluksizligi farazidan foydalanish qonuniyligini aniqlash orqali amalga oshiriladi. Sug'urta majburiyatlarini miqdoriy va xarajat ko'rsatkichlari asosida sug'urta statistikasi elementlari orqali tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. Shu bilan birga, beqiyos ko'rsatkichlardan foydalanish imkoniyatini istisno qilgan holda sug'urta portfelini tabaqalashtirish kerak.

Buxgalteriya obyekti sifatida sug'urta majburiyatlari o'z qiymatiga ega, ular taxmin qilinishi kerak.[3- 4] Buxgalter sug'urta hodisasi sodir bo'lganligini tasdiqlovchi unga taqdim etilgan hujjatlar asosida sug'urtalovchining sug'urta hodisasini amalga oshirishi bilan bog'liq zararlarni kamaytirish uchun yetkazilgan zarar va xarajatlar miqdori asosida sug'urta to'lovlari narxini shakllantirishning yakuniy bosqichida sug'urta majburiyatlarining bajarilishini baholashda ishtirok etadi, u (buxgalter) sug'urta da'volari bo'yicha to'lovlarning umumiy miqdorini aniqlaydi. [5]

Sug'urtalovchining sug'urta hodisasidan kelib chiqadigan zararni kamaytirishga sarflanadigan xarajatlari sug'urta to'lovlari emas, chunki ular zararni qoplashni

anglatmaydi, balki halokatli sug'urta xatarlarini keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan yig'ma ta'sirning oldini oladi. Shu sababli, ushbu xarajatlarni sug'urta to'lovlari elementi sifatida ko'rib chiqish asossizdir.

Sug'urtalovchining sug'urta hodisasidan kelib chiqadigan zararni kamaytirish bo'yicha xarajatlarini hisobga olishni tahlil qilib, shuni ta'kidlash kerakki, "Sug'urtalovchilar moliyaviy-xo'jalik faoliyatining buxgalteriya hisobi schyotlar rejasi va undan foydalanish bo'yicha yo'riqnomaga binoan sug'urta tashkilotlari 2210 "Hisobot davrida to'g'ridan-to'g'ri sug'urta bo'yicha sodir bo'lgan sug'urta hodisalari bo'yicha sug'urta tovonlari" hisob raqamida, sug'urta tashkiloti sug'urta hodisasi yuz berganligi munosabati bilan sug'urta qildiruvchilarga (benefitsifarlarga) sug'urta qoplamalari yoki sug'urta hodisalari sodir bo'lishi munosabati bilan hisobot davrida to'langan sug'urta summalarini, shuningdek sug'urta qildiruvchining zararlarini kamaytirish maqsadida qilingan xarajatlarini to'lashni aks ettiradi.

Shunday qilib, sug'urta qildiruvchi tomonidan qoplangan zararni kamaytirish uchun sug'urta qildiruvchining xarajatlarini sug'urta to'lovlari tarkibiga kiritish sug'urtalovchining moliyaviy hisobotida yuzaga kelgan zararning haqiqiy qiymatini buzib tasvirini beradi, shuning uchun biz sug'urtalovchini buxgalteriya hisobotining axborot mazmunini oshirish maqsadida 2310- "Sug'urtalovchining ko'rsatmasi bilan qilingan sug'urta hodisasining zararlarini kamaytirish yoki sug'urta qildiruvchining sug'urtalovchining ko'rsatmasiga binoan yoki ular zarur bo'lgan taqdirda" hisobvarag'i aks ettirishni maqsadga muvofiq deb bilamiz.[6]

XULOSA VA MUNOZARA

Sug'urta tashkilotlarida majburiyatlarni o'z vaqtida va aniq hisobda aks ettirishda muayayn muammolarni hal etish buxgalteriya hisobida majburiyatlar o'zgarishini aks ettirishda quyidagilarga rioya kilish lozimligi asoslandi:

- ✓ buxgalteriya hisobining birlamchi xujjatlarida xo'jalik muomalalarini to'g'ri aks ettirish; [2]
 - ✓ moliyaviy hisobotning tushuntirish xatida majburiyatlarning yuzaga kelishi va tugatilishi holatlari, asosiy kreditorlar to'g'risida ma'lumotlarni to'liq berib borish.
- Yuqorida qayd etilgan holatlarga e'tiborni qaratish, ularning amal qilinishini ta'minlash sug'urta tashkilotlari faoliyatini samarali yo'lga qo'yishga, majburiyatlar

hisob-kitobini to'g'ri hamda o'z vaqtida bajarilishiga xizmat qilib, ularning xo'jalik va moliyaviy faoliyati ko'rsatkichlarini barkarorlashishiga hissa qo'shadi deb hisoblaymiz.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Sug'urta faoliyati to'g'risida" gi Qonuni. Toshkent sh., 2021-yil 23-noyabrdagi, O'RQ-730-sonli.
2. O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining milliy standartlari.-T.: UzBAMA, 2003. -13 b, - 16 b, -23 b.
3. Ismanov, I. N., & Axmadaliyev, B. A. (2022). BUXGALTERIYA HISOBINING HALQARO MODELLARI ISLOM MODELI HAMDA KLASSIK MODELLAR O'RTASIDAGI FARQLAR. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(4), 510-515.
4. Kudbiev, D., & Tashpulatov, A. U. (2022). ISHCHI KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IQTISODIY-MOLIYAVIY DASTAKLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(Special Issue 23), 843-851.
5. Shokiraliyevich, G. I., Erkinjon o'g, M. U. B., & Tohirovich, Q. N. (2022). MOLIYAVIY HISOBOTLARNI MHXS BO'YICHA TRANSFORMATSIYASINING ZARURATI, MOHIYATI VA DOLZARBLIGI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 339-344.